

SPORMETRE
The Journal of Physical Education and Sport Sciences
Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi

DOI: 10.33689/spormetre.1135826

Geliş Tarihi (Received): 25.06.2022

Kabul Tarihi (Accepted): 28.11.2022

Online Yayın Tarihi (Published): 31.12.2022

**TÜRKİYE'DE SPOR YASALARI VE SPOR KULÜPLERİNİN YASAL SÜRECİ
(1896 -2022)**

Berrak F. Fırat^{1*}, **Yavuz Tanyeri²**

¹Eskişehir Teknik Üniversitesi, Ortak Dersler Bölümü, ESKİŞEHİR

²Atatürk Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, ERZURUM

Öz: Bu çalışmada, 1909'dan itibaren spor kulüplerinin yasal dayanağı olan cemiyetler-dernekler ve spora ilişkin yasaların meclis görüşmeleri incelenmiştir. Spor kulüpleri, 1909'dan 26 Nisan 2022'ye kadar eski deyişle cemiyet şimdiki adıyla dernek statüsünde oldukları için çift kayıt, çift tescil sistemi ile hem İçişleri hem de Gençlik ve Spor Bakanlığına karşı sorumluydular. 26 Nisan 2022 tarih ve 7405 sayılı Spor Kulüpleri Yasası'nın yürürlüğe girmesinin ardından sadece Gençlik ve Spor Bakanlığı'na bağlanarak özel kanun hükümlerine tabi olmuşlardır. 7405 sayılı yasa, her ne kadar tüm spor kulüplerini kapsasa da hem gerekçe hem de içerik bakımından, sınırsız harcama yapan ve kontrolsüz borçlanan futbol kulüplerine disiplin ve düzen vermeye yönelik hukuksal düzenlemedir. Ancak, kulüplerin ve spor hukukçularının verdikleri tepkilere bakıldığında bu yasanın futboldaki sorunlara çözüm getiremediği gözlenmektedir. Derleme niteliğinde olan bu çalışmada, spor üst yönetim modelleri, 7405 sayılı kulüpler yasasına TBMM'de yapılan eleştiriler, kulüp temsilcileri ve hukukçuların bazı maddelere karşı tepkileri ele alınarak değerlendirilmiştir. Devletin hukuksal mirası olan yasaların hazırlık aşamasında taraflarla uzlaşılması, dünyada kabul görmüş spor yönetim modellerine uyumlu olması hem idarenin hem de spor kulüplerinin işini kolaylaştıracağı gibi herkesçe kabul gören ulusal spor yönetim modelinin oluşturulabilmesine de imkân sağlayacaktır. Bu çalışmanın amacı; Türkiye'de spor kulüpleri ve spor üst yönetimi ile ilgili yasal düzenlemelerin tarihsel sürecinin incelenmesi ve 7405 sayılı kulüpler yasasının toplumsal yansımalarının bilimsel olarak değerlendirilmesidir.

Anahtar Kelimeler: Dernek, spor kulübü, spor yönetimi, spor yasası

**LEGAL BASIS FOR SPORT LAWS AND SPORT CLUBS IN TURKEY
(1896 -2022)**

Abstract: This study examines the parliamentary proceedings of laws related to associations and sports which forms the basis of sports clubs since 1909. From 1909 until 26 April 2022, sports clubs were accountable to the Ministry of the Interior and the Ministry of Youth and Sports under a dual registration and record system under the status of an association. After the Sports Clubs Law numbered 7405 and dated 26 April 2022 entered into force, they were brought solely under the Ministry of Youth and Sports, thereby becoming subject to the provisions of private law. Law number 7405, although covering all sports clubs, is a legal regulation aimed at, both by its reasoning and its content bringing order and discipline to football clubs that have unlimited spending and incur debt uncontrollably. However, the reactions of clubs and sports jurists demonstrate that this law has not been able to solve the aforementioned problems in football. This study, which is a compilation, provides an evaluation by taking higher management models in sports, criticisms of law number 7405 on clubs made in the Grand National Assembly of Turkey and, reactions of club representatives and jurists in relation to certain articles in the law into account. Reconciling with parties involved at the preparation stage of laws, which are the legal heritage of the state, and their compatibility with globally accepted sport management models will make the work of both the administration and sports clubs easier and will also provide the opportunity to create a national sports management model that is accepted by everyone. The purpose of this study is to analyse the historic development of laws on sports club and higher management of sports and to conduct an academic evaluation of their effectiveness.

Key Words: Association, sports club, sports managements, sports law

* Sorumlu Yazar: Berrak F. Fırat, Dr. Öğr. Gör., E-mail: bff@eskisehir.edu.tr

GİRİŞ

Gerekli sportif (kulüp) gerekse sosyal amaçlı (dernek) sivil toplum örgütlerinin yasal statü elde etmeleri uzun bir tarihsel sürecin sonucunda kazanılmış haklardan biridir. Body-Gendrot'a (1992) göre dernek, "kazanç paylaşımı dışında belli bir amacı gerçekleştirmek için bilgilerini veya faaliyetlerini birleştiren kişilerin oluşturduğu topluluk" olarak tanımlanmıştır. Bu nedenle de dernekler, devlet örgütü dışında yer almaları ve gönüllü faaliyet yürütmeleri nedeniyle diğer bir deyişle sivil toplum kuruluşları olarak kabul edilirler. "Sivil toplum düşüncesi medeniyetin bir ürünü" (Ashford, 2009) ve "kamusal alanda hayat bulan bir oluşum" (Çaha, 2007) olsa da Osmanlı'daki durum farklıydı. Çünkü "demokrasi ve onunla zikredilen hürriyet, eşitlik, ulusçuluk, meşrutiyet, anayasa, cumhuriyet vb. kavramlar bir bakıma mevcut Osmanlı devlet ve toplum düzenine tehdit" (Türkkan, 2018) olarak algılanmaktaydı. Bu nedenle de örgütlenme ile ilgili bu etkinliklerde söz ve karar sahibi her açıdan padişahı (Mardin, 1969). Yasal dayanağın olmaması, söz ve karar sahibinin sadece padişah olması nedeniyle, Osmanlı'da modern ve yasal anlamada spor kulübü de kurulamıyordu. Atabeyoğlu'na (1991) göre, II. Abdülhamit, gençlerin her ne amaçla olursa olsun bir araya gelmelerini saltanatı için tehlike olarak görüyor, İstanbul'un dört bir yanına dağılmış hafiyeleri de kimseye göz açtırmadığı için, o dönemde, kulüp kurmak ve futbol oynamak imkânsızdı. Bununla yetinemeyen padişah, sarayın kontrolü dışında cemiyet kurulmasına izin vermiyordu (Hanioğlu, 1986). Ancak Rumların kurduğu futbol kulüplerini "siyasal açıdan zararsız örgütlenme olarak gördüğü" (Alkan, 1998) için, sporun futbolla özdeşleştiği bu dönemde, "1886'da Rumlar tarafından kurulan Moda Futbol Rugby Kulübü" (Atabeyoğlu, 1991) gibi gayrimüslimlerin kurduğu kulüplere padişahın verdiği özel izne ihsan-ı şahane (Tunaya, 1984) deniliyordu. Dünyadaki gelişmeler, Fransız İhtilalinin etkileri, 1905'te Rusya'daki işçi hareketlerine direnemeyen Çar'ın, örgütlenme, kişi hak ve özgürlükleri ile ilgili bildirge yayımlaması (Petrosyan, 1974), 1906'da Şah'ın İran tarihinin birinci meclisini toplantıya çağırarak meşruti bir yönetim yoluna girmesi (Akşin, 2006) vb. demokratikleşme hareketleri, Osmanlı toplumunu da etkisi altına almıştır. Bu nedenle de II. Abdülhamit'in baskıcı uygulamalarını devam ettirme imkânı kalmamıştı. Bu gelişmelerin ardından 31 Mart Ayaklanması başlaması ve başlayan olayların devam etmesi sonucunda II. Abdülhamit 27 Nisan 1909'da tahttan indirilmiş, yerine kardeşi Mehmet Reşat Efendi tahta çıkmıştır (Aysal, 2006) Bu gelişmelerin ardından 23 Temmuz 1908'de II. Meşrutiyet ilan edilmiştir. Mecliste çoğunluğunu ele geçiren İttihatçılar Fransız dernekler kanunu örnek alarak tasarı hazırlayıp Meclis İkinci Başkanı ve İTP (İttihat ve Terakki Partisi) Edirne Milletvekili Talat Bey'in imzasıyla Meclis-i Mebusan'a gönderdiler (Arslan, 2010).

Cemiyetler-Dernekler ve Spor Kulüpleri Hukukunun Yasal Süreci

Meclis-i Mebusan'da Cemiyetler Kanun'u Görüşmeleri

6 Haziran 1909'da başlayan Cemiyetler Kanun'unun meclis görüşmelerinde kimi milletvekilleri kanunun gerekli, kimisi de gereksiz olduğunu savunuyorlardı (Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi, 1982). Tartışmalı konulardan biri olan on dördüncü madde; "derneğin kendini feshetmesi halinde mal varlıklarının nereye devredileceği, genel kurulun salt çoğunluğunun kararı ile belirlenecek, bu karar alınmadığı takdirde de derneğin malvarlığı hükümete devredilecekti" (Arslan, 2010). Erzurum Milletvekili Ohannes Vartkes Efendi, Aydın Milletvekili İsmail Sıtkı, Bitlis Milletvekili Kegam Der Garabetyan, Manastır Milletvekilleri Trayan Nali ve Paңçodoref Efendiler malvarlığı devrinin sadece mahkeme kararı ile olması gerektiğini savunuyorlardı (Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi, 1982). Kulüplerle cemiyetlerin bir tutulmasını içeren on beşinci maddeye karşı çıkan İstanbul Milletvekili Kırkor Zohrap Efendi'ye (1982) göre kulüp ve cemiyetler ayrı oluşumlardı (Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi,

1982). Kulüp ve cemiyetleri bir tutan ve spor kulüplerinin yasal dayanağa kavuşmasına imkân sağlayan Cemiyetler Kanunu 16 Ağustos 1909 tarihinde yürürlüğe girerek dönemin anayasası olan Kanun-i Esasi'ye 120. madde olarak eklendi (Türkan, 2018). Cemiyetler Kanun'una göre; cemiyet, bu bağlamda spor kulübü kurmak için padişah veya hükümetten izin almak gerekmiyordu. Ancak kurulduktan sonra kulübün merkezi İstanbul'da ise Dâhiliye Nezareti'ne (İçişleri Bakanlığı'na), taşra da ise yörenin en büyük mülkiye memuruna bildirimde bulunmak yeterliydi. Türk toplumunun yüzlerce yıldır yaşadığı bu coğrafyada, dernek ya da spor kulübü kurulabilmesine ilişkin ilk yasal düzenleme 113 yıl önce resmîyet kazanmıştır.

Bu kanun 1924'teki kısmi değişiklikle 1938 yılına kadar yürürlüğünü devam etmiştir. Akın'a (1966) göre 1938'te çıkan cemiyetler Kanun'un otoriter ve baskıcı olması nedeniyle dernek ve kulüp kurmak zorlaştırılmış, hatta kapatılabilmeleri için hükümete yetki verilmiştir. 1946'da yürürlüğe giren 4919 sayılı kanunla, önceden olduğu gibi özgürce dernek (kulüp) kurabilmenin imkânları oluştu (Ballar, 1992). 12 Eylül askeri yönetimi tarafından düzenlenen ve özgürlükleri baskı altına alan 2908 Sayılı Dernekler Kanun'unun (Dernekler Kanunu, 1983) yürürlüğe girmesinin ardından dernek ve kulüplerin kurulması, denetimi, kapatılması vali ve kaymakamların yetkisine bırakılmıştır (Yavuziğit, 1995). Tarihsel süreçte ülkenin içinde bulunduğu koşullarla bağlı olarak düzenlenen dernek kanunları, kimi dönem baskıcı, kimi dönemde özgürlükçü nitelik taşıırken, bu durum spor kulüplerini de doğrudan etkilemiştir. 26 Nisan 2022 tarihine kadar, kuruluş için dernekler mevzuatının şartlarını yerine getirmek, sportif faaliyetlere katılabilmek için ise spor teşkilatı tarafından tescil edilmek zorunda olan spor kulüpleri; 2022 Tarih ve 7405 sayılı Kanun'unun (Spor Kulüpleri ve Spor Federasyonları Kanunu, 2022) yürürlüğe girmesinin ardından Gençlik ve Spor Bakanlığı'na bağlanarak özel kanun hükümlerine tabi olmuştur.

Sporda Kulüpleşme, Yönetmelik Boşluk ve Kargaşa Dönemi

Fişek'e göre; Osmanlı'da kulüpleşme girişimleri 1890 sonlarında başlamıştır (Fişek, 1983). Okullarda "... Sıkı bir disiplini ve körü körüne itaati amaçlayan jimnastik" (Gür, 1942) derslerinden sıkılan öğrencilerin "oynamaya başladığı futbol; okul bahçelerinden yavaş yavaş çayırılara ve arsalara dağılmaya başlamıştır" (Ertuğ, 1977) 1895'te başlayan bu gelişme kulüplerin kurulması için teşebbüse geçilecek ortamı hazırlamıştı. İnsanların bir araya gelerek oluşturdukları kalabalıkların gösteri, şiddet ve toplumsal huzursuzluğa dönüşme olasılığının yüksek olması sebebiyle sebep olması nedeniyle devlet, futbol maçlarına mesafeliydi (Strenk, 1979). Bu ve benzeri durumların yanı sıra vesveseli olan II. Abdülhamit futbol için toplanan kalabalıkların kolay bir şekilde tahrik edileceğini bildiği için futbola izin vermiyordu (Kayabaş, 2008). Ancak II. Abdülhamit yabancı unsurları da bu uygulama kapsamı içine almaktan çekindiği için İngilizlerin ve Rumların kulüp kurarak futbol oynamalarına ses çıkarılmazken aynı hoşgörüyü Osmanlı Devleti'nde bulunan diğer gruplara göstermiyordu (Kayabaş, 2008). 1909'a kadar derneklerin ve buna bağlı olarak spor kulüplerinin hukuksal dayanağı olmaması nedeniyle futbol faaliyetlerine ilişkin katı bir yasak vardı (Özsunay, 1982). Futbola ilişkin katı bir yasağın olduğu bu dönemde, "Dâhiliye Nezareti kulüplere izin vermediği gibi, kalabalıkların oluşmasına neden olan futbol maçlarına da zaptiyeler aracılığı ile engel olunmaktaydı." (Ertuğ, 1977). Örgütlenmenin her türüne katı yasağın uygulandığı bu dönemde 1896'da Osmanlı uyruğundan olmayan İngiliz elçiliği mensupları ve iş çevrelerinin kurduğu takımlar özgürce futbol oynayabiliyorlardı (Dağlaroğlu, 1957). Ancak, Osmanlı uyruğuna tabi olan Reşat Danyal da bu gelişmelerden etkilenerek 1899'da Black Stockings kulübünü kurmuş ama yaptığı ilk maçtan sonra II. Abdülhamit'in hafiyeleri tarafından saraya ihbar edilince kapatılmıştı (Ertuğ, 1977).

Özsunay'a (1982) göre; futbola gelen yasak 1909 yılında Cemiyetler Kanununun yürürlüğe girmesi ile kalktı. Cemiyetler Kanun'u yürürlüğe girdikten sonra Fişek'in (1980) belirttiği üzere 1904'te James Lafontaine tarafından kurulan Constantinople Football League, 'Pazar Ligi' olarak anılmaktaydı. Bu lige istediğini alıp almamak kendi tasarrufunda olması nedeniyle bazı kulüplerin katılımına izin vermiyorlardı. Bu nedenle Pazar Ligi'nde kendilerine yer verilmeyen kulüpler ise 1912'de 'Cuma Ligi'ni kurmuşlardı (San ve ark., 1963). Tüm girişimlere rağmen Cuma-Pazar ligi çekişmesine son verilemedi.

Sporda Üst Yönetim Süreci

Futbolda iki ayrı lig ve kulüplerin aralarında çekişmeyi çözebilmek amacıyla on altı kulüp temsilcileri bir araya gelerek, "Galatasaraylı futbolcu Yusuf Ziya'nın (Öniş) İsviçre'den getirdiği Reglements Sportifs de l'Union Suisse (İsviçre Spor Birliği Yönetmeliği) tercüme ettirdikten sonra" (Dağlaroğlu, 1957) Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı'nı (TİCİ) kurdular.

TİCİ Dönemi

1922'de kurulan TİCİ, cumhuriyetin ilanından sonra, "İcra Vekilleri Heyeti'nin 2 Ocak 1924 tarih ve 170 sayılı kararı ile kamu yararı gözetilen dernek" statüsü kazanmıştır (Fişek, 1980). Türkiye'nin ilk biçimsel spor üst yönetimi olan TİCİ'nin yönetim yapısı başkentteki (önce İstanbul, sonra Ankara) genel merkez ve taşradaki idman muntıklarından oluşmaktaydı. TİCİ nizamnamesinde her ne kadar çok sporlu bir sistem oluşturma yazılmış olsa da özünde futbol kulüpleri arasındaki anlaşmazlığı çözmeye yönelik bir oluşumdur. Ancak TİCİ tüm çabalarına rağmen otorite oluşturamadığı için, kulüplerarasındaki rekabet sporun ilkeleriyle tezat oluşturacak bir boyuta ulaşmış, Galatasaray, Fenerbahçe ve TİCİ yönetimi maç gelirlerinin bölüşülmesi konusunda anlaşamayınca maçlara çıkmamışlardı. Bu durumdan rahatsız olan devlet, Millî Eğitim Bakanlığı kararıyla öğrenci sporcuların sivil kulüplerde futbol oynamasına yasak getirmişti (Fişek, 1985). TİCİ, bütçe ve mevzuatlarla devlet tarafından desteklenmesine rağmen futboldaki sorunları çözememişti (Somalı, 1978). TİCİ, 13 Şubat 1936'da düzenlediği sekizinci genel kurulunda kulüplerarası çekişmelerin sona ermeyeceği ve bu çözümsüzlüğün 'çetecilik' olarak nitelendirildiği bu yapıyla sorunların çözülemeyeceğine gündeme getirilerek öncelikle teşkilatın adının Türk Spor Kurumu (TSK) olmasına karar verildi (Fişek, 1985). Genel kurulun üçüncü günü olan 18 Şubat 1936'da alınan genel kararla Cumhuriyet Halk Partisi'ne bağlanmıştır (Kırşan, 1938). On dört yıllık TİCİ döneminde spor adına yapılan en önemli iş; futbol, boks, kürek, yüzme ve yelken, binicilik, atıcılık, basketbol, voleybol ve kayak federasyonlarının kurulmasıdır (Fişek, 1985)

TSK Dönemi

TİCİ'nin son genel kurulunda adı değiştirilen ve CHP'ye bağlanan TSK'nın hedefi ordu disiplinine sahip, gerektiğinde vatan savunmasına hazır sporcuları yetiştirmektir (Çağlar, 1936). Faaliyetlerini gerçekleştirmek için CHP Genel Sekreteri'nden onay alan TSK, Halkevleri aracılığıyla sporu yaygınlaştırırken, Ülkü Dergisi'nde sürekli yayımlanan makalelerle de yeni spor yönetim modeline medya desteği sağlıyordu. TSK modelinin yadsınacak tarafı Almanya örneğinde olduğu gibi, siyasetin spora bulaştırılmış olmasıdır. TSK'nın siyasi iradenin kontrolünde olması kabul edilebilir olmasa da sporu futboldan ibaret sayan zihniyetten kurtarmış olması ve diğer spor dallarını yaygınlaştırması sportif açıdan dikkate değer gelişmelerdir. TSK dönemdeki sportif istatistikler bu modelin başarısını kanıtlamaktadır. Örneğin Tayga'nın (1990) da ifade ettiği gibi, "TİCİ döneminde 22 olan bölge sayısı 63'e, 230 olan kulüp sayısı 442'ye, 10.450 olan sporcu sayısı da 27.631" olmuştur. "Yönetimi ve tarihsel işleviyle 'ara rejim' ya da 'geçiş dönemi' olarak nitelediğimiz TSK modeli, bir tür 'arayış dönemi' olarak" (Fişek, 1985) olarak nitelendirilebilir. Örneğin, 10 Mart 1933'te Ankara'da toplanan TİCİ genel merkez heyetinin (Akşam Gazetesi, 1934) başkanı Aziz Akyürek ve

üyelerinin çoğu dönemin milletvekillerinden oluşmaktaydı. Spora siyasetin bulaşmasının diğer bir örneği ise; “1937-1938 futbol sezonu üç kulübün (Güneş Spor, Fenerbahçe ve Galatasaray) puan eşitliği ile kapanmıştı (Fişek, 1985). Atatürk’ün yaverlerinden Cevat Abbas Güner’in başkanı olduğu Güneş Spor Kulübü; uygulamada görülmemiş olan yenilen golün, atılan gole bölündüğü bir averaj sistemiyle şampiyon olarak ilan edilmişti (Savaş, 2018). TSK, amatör spor faaliyetlerini yoğun bir şekilde yürütürken, futbol maçlarında meydana gelen olaylarla bir türlü başa çıkamıyordu. Maçlarda çıkan olaylar nedeniyle Başbakan İsmet İnönü, olaylara karşı tedbir amacıyla 27 Temmuz 1937 günü bir tebliğ yayımlamak zorunda kalmıştı (Belge, 1983). Başbakanın tebliğinde olaylar sert bir şekilde kınanırken, bu olayları çıkartanların bizzat cezalandırılacaklarını ve benzeri olayların tekrar etmesi halinde ise spor kulüplerinin kapatılarak yeni esaslara tekrar kurulacaklarını belirtmişti (Belge, 1983). Başbakan İsmet İnönü’nün sert söylemlerine rağmen, taraftarların şampiyonluk arzusu, futbola odaklı basın kitleleri tahrik ve teşvik eden yorumları nedeniyle futbol maçlarındaki olaylar bir türlü durmak bilmiyordu. TİCİ kurucularından Burhan Felek’in (1976) yıllar sonra belirttiği gibi; “spordaki her olumsuz hadise partiye sıçrayacak, parti bu yüzden sporu bünyesinden atmak isteyecek, ama bu seferde serbest bırakmayıp hükümete bağlayacaktır.” Felek’in dediği gibi futbol kaynaklı olaylar CHP’ye yansdığı ve itibarını zedelediği için 1938’de TSK modeline son verilmiştir (Fişek, 1985).

Beden Terbiyesi Kanun’u Meclis Görüşmeleri

Dönemin tek parti hükümeti, dünyanın büyük savaşın eşiğine geldiğini, yurt savunması içinde gençleri savaşa hazırlama araçlarından biri olarak gördüğü sporun cemiyet statüsünde değil de bakanlıklar üstü ve prestijli bir makam olan başbakanlığa direkt bağlanarak sevk ve idare edilebileceği düşüncesi hâkim olunca, Türkiye Cumhuriyeti’nin ilk spor kanunu teklifi hazırlanmıştır (Fişek, 1980; Fişek 1985). Başbakan Celal Bayar’ın imzasıyla TBMM’ne sunulan spor yasa teklifi; “Yugoslavya, Sovyetler Birliği, Almanya ve Fransa’daki uygulamalara benzer bir sistem oluşturup ‘sporu da sağlık ve eğitim’ gibi devlet hizmeti saymak ve direk başbakanlığa bağlamak” (TBMM Zabıt Ceridesi, 1938) gibi gerekçelere dayandırılmıştır. 23 Haziran 1938’de TBMM Başkanlığı’na sunulan ‘Spor Teşkilatı Kanun’ teklifini, TBMM’de açıklayan İçişleri Bakanı Şükrü Kaya konuşmasında (TBMM Zabıt Ceridesi, 1938);

“...yıkılmamak için kuvvetli olmaya muhtacız. Türkler bütün sporları yaptığı için vücudunu kuvvetlendirmiş bir millettir. Tarihe bu kadar şanlı zaferler verebilmek için onu, o zaferleri elde edenlerin her halde çok kuvvetli olması gerekiyordu. Memleketin müdafaası bunu icap ettirmektedir. Bundan sonra olacak muharebelerin kış muharebesi olacağını tahmin ve tayin zor bir şey değildir. Kışa karşı kim mücehhezse muharebeyi o kazanacak ve o nispette kendisini koruyacaktır. Dayanıklı ve sağlam yaşamak için de bu teşkilâtın mutlak surette devletin eline geçmesi şarttır...”

Sözleriyle, kanunun amacının gençlere devlet eliyle spor yaptırarak onları savaşa hazırlamak olduğunu ifade etmiştir.

Sporu ne savaş aracı ne de kavga ederek şampiyon olmak için bir araç olarak görmediği için, kanun teklifi üzerinde söz alan kadın milletvekili Mîhrî Pektaş (TBMM Zabıt Ceridesi, 1938); “...spor kırarak, dökerek birincilik elde etmek ve kazanmak değildir. Bu nedenle sportmenliğin sadece kazanmak olmadığını çocuklarımıza öğretilim” sözleriyle, sporda centilmenlik (fair-play) anlayışının yerleştirilmesi için ilk girişimde bulunan kadın milletvekili olmuştur.

Teklifin yirmi ikinci maddesi “spor teşkilatı, ordu, milli eğitim için gerekli olan yüksek vasıflı beden eğitimi öğretmeni, antrenör ve monitörler yetiştirmek ve sporcuların sağlık kontrolleri

yapmak üzere Ankara’da Beden terbiyesi yüksek enstitüsü kurulacaktır,” (TBMM Zabıt Ceridesi, 1938) şeklindeydi. Bu madde üzerinde söz alan bazı milletvekilleri Gazi Terbiye Enstitüsü’nün bu ihtiyacı karşıladığını söyleseler de bu madde oylanarak kabul edilmiştir. TBMM’de yasaya ilişkin görüşmeler tamamlandıktan sonra, Türkiye Cumhuriyeti’nin hem devlete hem de direk başbakanlığa bağlı ilk spor üst yönetimi olan BTUD (Beden Terbiyesi Umum Direktörlüğü) kurulmuştur.

BTGM Dönemi

Gerek TİCİ gerekse TSK modellerinin uygulandığı dönemlerde otorite kurulamadığı ve disiplin sağlanamadığı için sporun direk devlet işi olduğu gerekçe gösterilerek 16 Temmuz 1938 tarihinde çıkarılan 3530 Sayılı Yasa’nın yürürlüğe girmesiyle Beden Terbiyesi Umum Direktörlüğü (adı sonradan BTGM oldu) dönemi başlamış oldu. Kanun’unun on üçüncü maddesine göre, cemiyetler yasasına uygun olarak kurulmuş olan kulüpler, resmi faaliyetlere katılabilmek için spor teşkilatına tescillerini yaptırmak zorundaydılar. Başka bir zorunluluk ise; “45 yaşına kadar olan bütün yurttaşlara her gün belli saatlerde beden terbiyesi yapmaları mükellefiyeti” (BTGM Kanunu, 1938) getiren dördüncü maddeydi. Bu maddenin katı bir şekilde uygulandığı dönemde, spor yapmadıkları ve BTGM yasasının dördüncü maddesine muhalefet etikleri için yüzlerce kişi yargılanmıştı. Ancak II. Dünya Savaşı’nın sona ermesi ve savaş koşullarının ortadan kalkmasıyla birlikte devlet spor yapma mükellefiyeti konusundaki sıkı tutum ve takip işini gevşetmiştir. Çıkardığı yasaya dördüncü maddeyi koyan CHP, bu maddenin ‘kişi hak ve özgürlüklerini sınırladığı’ gerekçesiyle Anayasa Mahkemesi’ne dava açmış, Anayasa Mahkemesi’nin 1964/66 sayılı kararıyla 3530 sayılı BTGM kanununun dördüncü (spor mükellefiyeti) ve on üçüncü maddesi (genel müdürlüğün teklifi ve bakanlar kurulu kararıyla kulüplerin kapılması) iptal edilmiştir (Anayasa Mahkemesi Kararı, 1964).

Sporun devlet komitesi eliyle yürütüldüğü Sovyet sistemine kısmen benzeyen BTGM modeli, spor hizmetlerinin yürütülmesi sürecinde, farklı bakanlıkların alanına giren işleri ve bürokratik sorunları aşabilmek için direk Başbakanlığa bağlanmıştı. Beden Terbiyesi Kanun’un yirmi ikinci maddesinde bulunan ‘Ankara’da Beden Terbiyesi Yüksek Enstitüsü’ kurulması, otuz altı yıl boyunca yazılı metin olarak kalsa da “1974’te Ankara, 1975’de ise İstanbul ve Manisa’da Gençlik ve Spor Bakanlığı’na bağlı spor akademilerinin” (Fişek, 1980) kurulmasıyla işlerlik kazanmıştır. Türkiye’de sporun 45 yıl süreyle yönetildiği BTGM dönemi, Fişek’e (1980) göre; “...özüyle, sözüyle ve buna dayanarak oluşturduğu organlarıyla ‘özerklik’ ilkesini somutlaştırmaktadır. Sözgelisi çeşitli bakanlık ve kuruluşların temsilcilerinden oluşan, yalnızca bir üyesinin BTGM Genel Müdürü olduğu MDK (Merkez Danışma Kurulu) teşkilatın bütçe, yönetmelik, çalışma programları konusunda kesin karar veren özerk bir organdı.” BTGM dönemini sportif başarı açısından değerlendirdiğimizde, o dönemde elde edilen olimpiyat madalyası (1948 Londra’da 6 Altın, 4 Gümüş ve 2 bronz) rekorunun günümüze kadar kırılmamış olması sistemin doğruluğunu kanıtlamak için örnek sayılabilir.

GSGM Dönemi

12 Eylül’de ülke yönetimine el koyup ve demokrasi askıya alan askerler tarafından oluşturulan hükümet, 24 Nisan 1983’te yayımladığı 70 numaralı Milli Güvenlik Kurulu bildiriyle (Milli Güvenlik Konseyi Kararı, 1983) seçimlerin yapılmasına ve parlamenter sisteme geçilmesine karar vermişti. Yapılan seçim sonunda çoğunluğu elde ederek iktidara gelen Anavatan Partisi Genel Başkanı Başbakan “Turgut Özal tarafından uygulamaya konulan liberal politikalar” (Gözen, 2001) gereğince kamu yönetiminde değişim ve yeniden yapılanma sürecinde 3530 sayılı Beden Terbiyesi Kanun’unun kaldırılmasına ve onun yerine yeni bir kanun düzenlenmesine karar verilmişti. Bu bağlamda hazırlanan yeni yasa teklifi, 16.04.1986 tarihinde Başbakan Turgut Özal imzası ve acilen görüşülmesi istemiyle TBMM Başkanlığı’na

gönderildi. ‘Türk Spor Kurumu’ başlıklı kanun teklifinin TBMM Tutanaklarındaki (1986) gerekçesinde; “3530 sayılı BTGM Kanun’unun dört maddesinin Anayasa Mahkemesi’nce iptal edilmiş, altı maddesinin ise uygulanamamış olması ve değişen sosyal, kültürel ve ekonomik şartlar, yeni bir kanun çıkarılması gereğini ortaya koymuştur” şeklinde ifade yer almaktaydı. Yürürlüğe giren 3289 sayılı Gençlik ve Spor Hizmetleri Yasasında kulüpleri ilgilendiren iki madde yer almaktaydı. 20. maddede; “dernekler kanununa göre kurulan kulüplerin, spor müsabakalarına katılabilmeleri için BTGM’ye tescillerini yaptırmaları”, 21. maddeye göre de “kulüpleri her yönden denetleme, gerekirse hesap, defter ve işlemlerine el koyma” yetkisinin BTGM’ye verilmesiydi (BTSGM Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun, 1986).

GSGM döneminde gerçekleştirilen ve tartışmaya açık uygulamalardan biri; Başbakan Özal’ın futbolcuları memnun etmek adına, “3986 Sayılı Kanun ile Gelir Vergisi Kanun’unda değişiklik yapılmasını sağlamış, buna göre de sporcu transfer ücretleri, 01.05.1994-31.12.2000 tarihleri arasında gelir vergisinden muaf” tutulmalarıdır (Petek, 2002). Gerek TSK gerekse BTGM döneminde, Devlet Planlama Teşkilatı ve BTGM Tesisler Daire Başkanlığı’nın bölgesel ihtiyaçları dikkate alarak yaptığı programlara uygun olarak spor tesisleri yapılmaktaydı. Ancak GSGM döneminde yörelerin ve spor dallarının ihtiyaçlarından ziyade, siyasilerin baskı ve tercihleri yönünde yapılan ve sonra da âtil hale gelen ve ‘Tip Proje’ denilen, örneğin, kış şartlarına maruz kalan doğu illerine de sıcak iklimin yaşandığı Akdeniz bölgesine de aynı tip spor tesisleri yapılmıştır. Plansız, programsız ve yöresel şartlar dikkate alınmaksızın yapılan bu tesisler israfı neden olmasının yanında, teknik personel eksikliği, ısıtma sorunu, bakım-onarım gibi telafisi güç sorunların yaşanmasına sebep olmuştur.

Spor Kulüpleri ve Spor Federasyonları Yasası

Spor camiasın yıllardır istediği; spor kulüplerinin hem İçişleri Bakanlığı hem de Gençlik Spor Bakanlığı’na bağlı olması, çift kayıt ve tescilin bürokratik zorluklarının aşılması ve tek bir yasaya bağlanmasıydı. Bu nedenle iki eski futbolcunun (Kocaeli Milletvekili Saffet Sancaklı ve İzmir Milletvekili Alpay Özalan) ilk imza sahibi oldukları Spor Kulüpleri ve Spor Federasyonlar Kanun teklifi 24.03.2022 tarihinde TBMM Başkanlığı’na sunulmuştur.

Yasanın Meclis Görüşmeleri

Görüşmelerde söz alan, Hüseyin Örs (Trabzon), Mehmet Çulhaoğlu (Adana), Orhan Çakırlar (Edirne), Ali Keven (Yozgat), Naci Cinisli (Erzurum), Ünal Demirtaş (Zonguldak), Suat Özcan (Muğla), Enez Kaplan (Tekirdağ), Ruştü Tiryaki (Batman), Yıldırım Kaya (Ankara), Mustafa Adıgüzel (Ordu) milletvekilleri; “Yasanın futbol amaçlı yapıldığını, spor bakanına olağanüstü yetki verilmesinin siyasi baskılara neden olacağına” ilişkin endişelerini dile getirdiler.

a) Ankara milletvekili İbrahim Halil Oral; “Yasa teklifinin futbol merkezli olduğunu, teklifin amatör sporları, okul sporlarını, gelişmekte olan branşları, kadın sporlarını geliştirmeye dayalı bir vizyon ortaya koyamadığını”,

b) İstanbul Milletvekili Erdoğan Toprak; “500 milyonluk naklen yayın geliri vardı, nereye düştü? 120 milyon dolara düştü ve bundan dolayı da birçok kulüp sıkıntı yaşadı ve birçok kulüp de düşme hattında. Neden? Çünkü siz Katarlılara getirip kur garantisini verdiniz ve Katarlılar Türk sporunun dibine getirip asit döktüler ve birçok kulüp de düşme hattına geldi..., Türk sporunun rantını bir avuç mafya, bir avuç şans oyunları ekibinin aldığını...”,

c) Diyarbakır milletvekili İmam Taşçier; federasyonların hukuk kurullarının oluşum şekli bakımından başlı başına tarafsız ve bağımsız olmadıklarını gerekçe olarak gösteren AİHM’nin (Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi) 18 Mayıs 2021 tarihinde hak ihlali kararı verdiğini...

d) Diyarbakır Milletvekili Garo Paylan; “Bu yasanın gündeminde ne var? Büyük kulüpleri kurtarmak değil mi? Mali bir darboğaza girdiler. Niye darboğaza girdi bu kulüpler? Çünkü

Ahmet'i, Mehmet'i oynatmadılar; bu kulüpler Hans'a, George'a 100 milyonlarca dolar aktardılar. Oysa bu yüz milyonlarca dolar altyapılara akmalıydı, altyapılarda sporcu yetiştirmeyi akmalıydı. ...Bizim Ermeni takımlarından Taksim Spor Kulübü ve Şişli Spor Kulübü var. Osmanlı'dan gelme spor kulüpleri bunlar, altyapıdan sporcularımızı yetiştiriyoruz. Nasıl ki kiliselerimiz varsa, Ermeni okulları varsa, spor kulüpleri de bizim için o kadar önemlidir. Çünkü gençlerimizin bir araya geldikleri, sosyalleştikleri, birbirlerini tanıdıkları ve dayanıştıklarını yerlerdir. Bu açıdan yerelde spor kulüplerini geliştirmek çok önemli..." olduğunu ifade etmişlerdir.

Eleştirilere cevap veren Kocaeli Milletvekili Saffet Sancaklı; "Bu yasayı çıkarmamızın sebebi Türk sporunun sorunlarını çözüp bir zemine oturtmak Türk sporuna çöreklenmiş gruplar var, gayrimeşru adamlar var. Her türlü pisliği çeviriyorlar, kendileri nemalanıyorlar, para kazanıyorlar, yasadışı bazı şeyler yapıyorlar özellikle bahis konusunda ve kulüpleri batırdılar..., 2016-2017 sezonunda yayın geliri 590 milyon dolar, aradan beş sene geçmiş, şu anda yayın geliri 100-120 milyon dolar arasına denk gelecek şekilde bir teklif var yani 590 milyon dolar nerede... Demek ki, futbolun kalitesi de o kadar düştü ki... Bu kaosları, bu kavgaları, şu federasyondaki rezillikleri görüyorsunuz değil mi? Yani, nereden bakarsanız bakın elinizde kalıyor." (TBMM Tutanaklar, 2022) diyerek yasanın bizzat futbol amaçlı yapılmış olduğunu deklare etmiştir.

7405 sayılı "Spor Kulüpleri ve Spor Federasyonları" yasası 22 Nisan 2022 tarih ve 31821 sayılı resmi gazetede yayımlanarak yürürlüğe girdikten sonra, spor kulüplerinin tüm işlemlerinin Gençlik ve Spor Bakanlığı tarafından yapılması hüküm altına alındı.

Yasanın Genel İçeriği

Bakanlığa önemli oranda yaptırım imkânı sağlayan 7405 Sayılı Yasa, aşağıda sıralanan maddelerden de anlaşılacağı üzere amatör spor kulüplerinden daha çok futbol kulüplerini kapsamaktadır.

- a) Spor kulübü ve spor anonim şirketleri tuttukları defter, kayıt, belgelerin kanuna, tüzüğe ve hukuka uygunluğu ve mali denetimleri, Gençlik ve Spor Bakanlığı'nca yapılacak (madde 13/1).
- b) Spor kulüpleri ve spor anonim şirketleri gelir-gider, kar ve zararlarını gösteren bilançolarını, beyanname ile her yıl hesap dönemi bitiminden itibaren üç ay içinde bakanlığa vermekle yükümlüdürler (madde 13/4).
- c) Spor kulüpleri ve spor anonim şirketleri önceki yıl brüt gelirlerinin en fazla %10'una kadar borçlanabilir. Bu oranın üzerinde borçlanmak istedikleri takdirde genel kurulun çoğunluğunun (madde 3/2) vereceği kararla mümkün olacak. Üye sayısı çok fazla olan kulüpler elektronik ortamda genel kurul yapabilirler (madde 20/5).
- d) Spor anonim şirketlerinde ise toplantıya katılan pay sahiplerinin veya temsilcilerinin sahip oldukları sermayenin en az 4'te 3'ünü oluşturan payların sahiplerinin veya temsilcilerinin olumlu oyu ile ancak %25'i aşan borçlanma yapılabilecekler (madde 20/5).
- e) 7.000 TL'nin üzerindeki ödeme ve tahsilatların bankalar ve finansal kuruluşlar veya posta ve telgraf şirketi anonim şirketi aracılığıyla yapılacaktır (madde 20/9).
- f) Denk bütçenin tutturulamaması halinde spor kulübü ve spor anonim şirketi başkan ve yönetim kurulu üyelerinin bu mevzuattan kaynaklanan yükümlülüğünü kasten veya ihmalen ihlal etmesi halinde kulüp şirket pay sahipleri ve alacaklılara karşı verdikleri zararlardan müteselsilen sorumludurlar (madde 20/13).

- g) Ceza hukuku bağlamında spor kulübü ve spor anonim şirketi başkan ve yönetim kurulu üyelerinin yasada anılan sınırlamalara aykırı fiilleri halinde 1 yıldan 3 yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılacaklardır (madde 47/1).

Spor Kulüpleri ve Siyaset İlişkisi

Dünyanın birçok ülkesinde olduğu gibi, Türkiye’de de siyaset, spora her zaman ilgi duymuş, yürütme erki ise yaptığı yasal düzenlemelerde yetkiyi kendisinde toplamıştır. Siyasetin spora müdahalesinde sakınca görülmezken, spor kulüplerinin siyasi amaç güdemeyecekleri yasa ile önlenerek siyasi faaliyette bulunamayacakları, siyasi partilere destek olamayacaklarına ilişkin de kesin hüküm getirilmiştir. Bu tezat uygulama tarihsel süreç içinde değişik şekillerde kendini göstermiş ve siyasiler her fırsatta spora müdahil olmuşlardır.

Örneğin;

- a) İlk kulüplerden bazılarının “Saray mensubu forslu şahsiyetlerce desteklenmesi” (Somalı, 1978),
- b) “Hürriyet ve İtilaf Partisi’nin 1912 yılında kurulan Karşıyaka Kulübü’nü desteklemesi” (Ertuğ, 1977),
- c) “1914’te yılında Sadrazam (başbakan) Talat Paşa’nın Altınordu Spor Kulübüne başkanı olması ve himayesindeki Altınordu Kulübünden olan futbolcuların askerlik görevini de İstanbul’da yapmalarına” (Ertuğ, 1977) imkân sağlanması,
- d) İttihat Terakki Partili Celal Bayar’ın Altay Spor Kulübü’nü kurması (Ertuğ, 1977),
- e) “Şehzade Abdulhalim Kupası (1918) düzenlenmesi” (Fişek, 1980),
- f) 1923’te “İstanbul’da, İşgal Güçleri Başkomutanı General Harrington kupası” (Ertuğ, 1977) düzenlenmesi,
- g) Kulüplerin bir araya gelerek kurduğu TİCİ’nin 10 Mart 1934’te toplanan genel kurulunun başkanı Aziz Akyürek ve yönetim kurulunun çoğunun dönemin milletvekillerinden oluşması (Akşam Gazetesi, 1934),
- h) Kulüpler tarafından kurulan TİCİ 1936’da düzenlediği son kongresinde kendini feshederek Cumhuriyet Halk Partisi’ne bağlanması, TSK olarak değiştirmesi (Kırşan, 1938),
- i) Beşiktaşlı her futbolcunun göğsüne 1960 darbesinin lideri Cemal Gürsel’in adının bir harfini yazarak sahaya çıkmaları (Başaran, 2011),
- j) Başbakan Özal’ın futbolcuları memnun etmek adına, 3986 Sayılı Kanun ile Gelir Vergisi Kanun’unda değişiklik yapılmasını sağlayarak futbolcuların transfer ücretlerinin 01.05.1994-31.12.2000 tarihleri arasında gelir vergisinden muaf tutması (Petek, 2002),
- k) Yine Başbakan Özal’ın isteği ile olimpiyat ve dünya halter şampiyonu Naim Süleymanov (Naim Süleymanoğlu) için Bulgar hükümetine 1 milyon dolar ödenip Türk vatandaşı yapılması,
- l) Propaganda yapmak için illere giden parti liderlerinin her gittiği ildeki futbol kulübün atkısını boynuna bağlayarak konuşma yapması,
- m) Birçok milletvekilin kendi ilinin futbol takımının lige alınma talepleri vb. olaylar futbol siyaset ilişkisinin en genel örnekleridir.

Siyasi partiler, milyonlarca kulüp taraftarını etkilemek amacıyla, sporu propaganda aracı olarak kullanırken rakip partilerle ayrışsalar da sporun birleştirici ruhu, zorunlu hallerde partileri bir araya getirebilmektedir. Örneğin, kazanmaya odaklı taraftarlarının holigan davranışları sonucunda, yaralanma, ölümler, yaralanmalar, kundaklamalar, çevreye zarar verilmesi vb. olayları önlemek için düzenlen 31 Mart 2011 tarih ve 6222 sayılı ‘Sporda Şiddet ve Düzensizliğin Önlenmesine Dair Kanun’daki uzlaşmada olduğu gibi günümüze kadar meclise sunulan spor yasa tekliflerine kısmi muhalefet edilmesine rağmen, tüm partiler destek vermişlerdir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Çalışmada, sporun en temel örgütlenme birimi olan kulüpler 26 Nisan 2022'ye kadar dernek statüsünde oldukları için, 1909'dan günümüze kadar olan süreçteki dernekler hukuku ve sporla ilgili yasaların hukuksal, sportif ve toplumsal yansımaları incelenerek tartışılmıştır.

Osmanlı İmparatorluğu'nun batılılaşma ve modernleşme süreci oldukça geniş bir zaman dilimini kapsamaktadır. Türkiye'de spor kulüplerini yasal dayanağa kavuşturan Cemiyetler Kanun'u 1909'da yürürlüğe girmiştir. Bu kanunun ardından kulüplerinin sayısı artmış ve futbolda sen-ben kavgasına sebep olan Cuma Ligi ve Pazar Ligi çekişmesi başlamıştır. Spordaki düzensizliğe çözüm getirmek amacıyla, kulüpler kendi aralarında anlaşarak TİCİ spor üst yönetimi oluşturmuşlardır. TİCİ, faaliyetlerini futbolla sınırlı tutan, sporu İstanbul dışına taşıyamayan, futbolda rekabetin husumete dönüşmesine rağmen, sporun evrensel kurallarını uygulayacak ortamı oluşturup ve kulüpler üzerinde otorite sağlayamayan spor üst yönetimi olmuştur.

Dağlaroğlu'nun (1977) dediği gibi; TİCİ başaramayınca yerine devletin ve partinin denetiminde bir spor üst yönetimi oluşturmak zorunda kalmıştır. Türkiye'nin ilk federatif ulusal spor yönetimi olan TİCİ'nin son ve sekizinci genel kurulunda kulüplerarası çekişmeler tartışmaların ana teması olmuştu (Fişek, 1985). Bu kongre, diğer bir değişle de yeni bir örgütlenme modelinin de başlangıcı olmuş ve adını TSK olarak değiştirmiştir. (Fişek, 1985). TSK dönemi, 1936 Almanya'sında olduğu gibi, genel kurul kararıyla doğrudan Cumhuriyet Halk Partisi'ne bağlanan ve sporun devletin partisince yönetildiği bir model olmuştur (Fişek, 1985; Kırşan, 1938).

TSK döneminde futbola odaklı spor anlayışı yerine diğer spor dalları yaygınlaşmış, sporcu ve kulüp sayısı artmıştı. Ancak başbakan İnönü'nün basına yaptığı sert açıklamasına rağmen, 'futboldaki kargaşa' önlenememişti (Belge, 1983). Atatürk'ün isteği ile kurulan ve kulüp başkanı da Atatürk'ün yaverlerinden olan Cevat Abbas'ın olduğu Güneş Spor örneği görülmemiş bir averaj sistemiyle şampiyon olarak ilan edilmesi gibi futboldan kaynaklanan en küçük hadisenin bile partiye sığması ve bununda CHP'nin itibarını zedelediği anlaşılınca 1938'de TSK modeline son verilmiştir (Atabeyoğlu, 1991; Felek, 1976).

Sporun, federatif (TİCİ) ve yarı resmi (TSK) bir örgütle değil, devlet eliyle yönetilmesine karar verilince, Başbakan Celal Bayar imzasıyla TBMM'ye sunulan Beden Terbiyesi yasa teklifinde; sporun direk başbakanlığa bağlı resmi devlet örgütü olması gerekçeleri yer almaktaydı (TBMM Zabıt Ceridesi, 1938).

Yasalaşan 3530 sayılı kanuna göre; olası bir savaşa hazır olmak ve sağlıklı bir gençlik yetiştirmek amacıyla 45 yaşına kadar olan herkes spor yapmaya mecbur edilmişti. Sovyet sistemine kısmen benzeyen ve sporun 43 yıl boyunca yönetildiği BTGM, Fişek'e (1985) göre; "...özüyle, sözüyle ve buna dayanarak oluşturduğu organlarıyla 'özerklik' ilkesini somutlaştırmaktadır." Bu modelin başarılı olmasının en bariz örneği ise; 1948'de Londra'da düzenlenen olimpiyat oyunlarında elde edilen 6 Altın, 4 Gümüş ve 2 bronz madalya rekorunun günümüze kadar kırılmamış olmasıdır.

12 Eylül ara rejiminden sonra iktidara gelen Turgut Özal'ın başbakanlığı döneminde liberal politikalar uygulanmaya başlamış bu bağlamda 'Türk Spor Kurumu' başlıklı 3289 Sayılı Kanun TBMM'de kabul edilince Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü dönemine geçilmiştir (TBMM Tutanaklar, 1986). 43 yıl süren BTGM döneminde sporu yöneten genel müdürlerden yedisi spor alanında (ikisi İsveç, biri Almanya ve diğerleri Türkiye'de) yükseköğrenim görmüş olanlardan atanmış olmasına karşın, GSGM döneminde ise; sadece 58 gün görev yapan Gazanfer Doğu dışında sporda yükseköğrenim görmüş genel müdür atanmamıştır (SHGM, 2022).

Kulüpleri iki bakanlık ve iki ayrı mevzuata bağlılıktan ve borç batağından kurtarmak maksadıyla düzenlen 7405 Sayılı 'Spor Kulüpleri ve Spor Federasyonları Kanun'u her ne kadar tüm spor kulüpleri kapsasa da içerik olarak futbol kulüplerin çekidüzen vermeye yöneliktir. Bu yasaya ilişkin görüşünü açıklayan Fenerbahçe Spor Kulübü Başkanı Ali Koç; "...Bir spor yasası mecliste görüşülmektedir. Biz süper lig kulüpleri olarak buradaki endişelerimizi anlattık. Görüştük, dinlendik mi, kale alındık mı hayır... Bizim görüşlerimizi aldınız ama uyguladınız mı hayır. Nihai taslakta bizlerin görüşleri var mı hayır." (Hürriyet Gazetesi, 2022).

Kulüpler Birliği ise; "Geçtiğimiz 2 yılda hız kazanan kanun çalışmaları esnasında kulüpler olarak Ankara'ya birkaç defa davet edildik ve kanun teklifi üzerindeki görüşlerimizi ilgili temsilcilere sözlü ve yazılı olarak ilettik. Ancak, hazırlanan kanun teklifi hakkındaki görüşlerimizin ve çalışmalarımızın yeteri kadar ciddiye alınmadığını üzülen görmüş bulunuyoruz. ...Açıkça ifade etmek isteriz ki; kanunun amaçladığı ileri sürülen hedeflere herhangi bir itirazımız bulunmamaktadır. Ancak, hazırlanan kanun teklifi, içerik olarak yetersiz olmakla birlikte amaçladığı hedefler ile sonuçları birbirinden çok uzak olacaktır (Cumhuriyet Gazetesi, 2022).

Fatih Altaylı'nın sunduğu (Habertürk Gazetesi, 2022), Haber Türk Spor programına konuk olan Avukat Dr. Rezzan Epözdemir yasanın hukuksal boyutunu değerlendirirken; "kulüplerin gelirlerinin yetersiz, giderlerinin kontrolsüz olması nedeniyle bütçelerinin açık verdiğini ve yüksek maliyetli borçlanma yüzünden borç batağına sürüklendiklerini belirtmiştir. Ancak yasanın 47. Maddesi ile getirilen hukuki ve cezai sorumluluk nedeniyle kulüp yöneticisi olacakların iki kere düşünmesi gerektiğini" ifade etmiştir.

Tepkilere ve yorumlara bakıldığında, gerek 7405 Sayılı 'Spor Kulüpleri Yasası' gerekse daha önce çıkarılan yasalar hazırlanırken kulüplerin, hukukçuların, akademik çevrelerin, spor basının, görüşlerinin alınmadığı ve mutabakat sağlanmadığı anlaşılmaktadır. Yasaya göre;

- a) Gençlik ve Spor Bakanlığı'na olağanüstü yetkiler verilmiştir.
- b) Kulüplerin amatör ve profesyonel ayrımı yapılmaksızın tek yasaya bağlanması, çözümü kolaylaştırmaktan ziyade zorlayıcı bir sistemin ortaya çıkmasına ve yasal düzenlemenin getirmiş olduğu bürokratik zorluklar nedeniyle amatör spor kulüplerinin mağduriyetine neden olacaktır. Örneğin; yasa göre (madde 3/2) spor kulübü kurmak isteyenler başvurularını bakanlığa yapacaklar. Bakanlık tüzük ve evrakları altmış gün içinde inceleyerek (madde 3/3) karara bağlayacak. Bu maddeler Ankara dışında kurulacak olan amatör spor kulüpleri açısından zorlayıcı bir hükümdür.
- c) Mevcut durumda bakanlık birimlerini, federasyonları ve il müdürlüklerini denetleyen teftiş kuruluna, spor kulüplerini de denetleme görevi verildiği için istatistiksel verilere göre 27.745 olan spor kulübünün denetim konusu sorun olacaktır (T.C. İçişleri Bakanlığı Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü, 2022).

- d) Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, ilk derece hukuk kurullarının yönetim kurulu tarafından atanma usulüyle ilgili olarak ‘hak ihlali’ kararı vermesine rağmen, hukuk kurullarının oluşum şekli değiştirilmediği için yeni davaların açılma ihtimali yüksektir.
- e) Kulüp başkanı ve yönetim kurulunun denk bütçeyi tutturamaması, kulübe verdikleri zararda kasıt ve ihmalin tespit edilmesi halinde, açılan davalar nedeniyle yüzlerce kulüp yöneticisi yıllarca yargılanacaktır.
- f) Gerek yabancı gerekse yerli iş insanları, Türkiye’deki bir kulübü satın almak ya da maddi katkıda bulunmak istese dahi, yasanın getirdiği sınırlama nedeniyle bu mümkün olmayacak. Çünkü yasada, yeni bütçe ve harcamalar, bir önceki dönemdeki bütçenin yüzde onundan fazla olmaması hükmü getirilmiştir.

Yukarıda sıralanan hususlar nedeniyle yeni sorunlar ve uzlaşmazlıklar olacağından 7405 sayılı yasanın ya birçok maddesi değiştirilecek ya da yeni yasal düzenlemelere ihtiyaç olacaktır.

Araştırma sırasında yapılan incelemelere göre gerek dernekler gerekse spor mevzuatında günümüze kadar yapılan değişikliklerin ülkenin içinde bulunduğu toplumsal ve siyasal koşullardan etkilendiği anlaşılmaktadır.

Sonuç olarak;

1. Osmanlıdan bu yana yapılan mevzuat değişikliklerinin, anayasal kurumların birbirine karşı bağımsızlığını yerleştirmekten ziyade, “idareyi ıslah ederek merkezi hükümetin taşradaki egemen gruplar üzerinde bir kontrol sistemi kurmaya” (Ortaylı, 1979) yöneliktir.
2. “Devletin hukuksal mirası ve sosyal sermayesi olan kanunlar, çok sık değiştirilir ve kısmen anlaşılabilir olursa, mahkemeleri, idareleri nihai olarak da vatandaşları ve ekonomiyi sıkıntıya sokar” (Lucrezi, 2016). Bu nedenle de zorunlu haller dışında yeni kanun yapmaktansa, uygulamada görülen eksikliklerin telafi edilmesi için mevcut kanunda düzenleme yapılmasının daha akılcı bir yöntem olduğu görülmektedir.
3. Spor yasaları, evrensel hukuk kurallarının uygulandığı ülkelerdekine benzer olduğu sürece hem idarenin hem de kulüplerin işi kolaylaşacaktır. Ayrıca, “yasanın herkes tarafından anlaşılabilir olması bakımından dil bilimcilerin denetiminden geçmesi” (Görden, 2016) hukuksal metindeki ifadelerin anlaşılabilir olmasını sağlayacağı gibi ileride doğacak uyuşmazlıkların çözümünü de kolaylaştıracaktır.
4. Habermas’ın (2008) belirttiği gibi “Bir yasanın doğru anlaşılabilmesi ve uygulanabilmesi tüm tarafların hukuk yapımı sürecine katılımıyla mümkün olabilir.”
5. Bu nedenle, spora ilişkin her türlü mevzuatın düzenleme sürecinde, “bakanlık elemanları, ilgili STK’lar, hukukçular, uzman akademisyenler, ilgili basın ve tüm tarafların görüşlerinin alınması halinde, anlaşmazlıklara sebep olacak ifadelerin zamanında fark edilip ortadan kaldırılması yasa yapıcıların yararınadır” (Lucrezi, 2016).

7405 Sayılı Yasa, kulüplerin şampiyon olmak uğruna borç batağına girerek yabancı futbolcu transferi yapmak yerine alt yapıya önem vermelerine zemin oluştursa da yasanın bazı maddelerine verilen tepki ve yorumlardan da anlaşılacağı gibi futboldaki sorunların çözüldüğünü söylemek mümkün gözüküyor.

Özetle, Türkiye’de gerek kulüpler hukuku gerekse spor teşkilatı yasaları; dönemin siyasal, ekonomik şartlarına uyumlu ve yürütmenin otorite kurabileceği hukuksal metinler olmuştur. Bu bağlamda düzenlenen 7405 sayılı kulüpler kanunu da içerik olarak benzer bir hukuksal düzenlemedir. Oysaki yasalar, uluslararası federasyonun kurallarıyla uyumlu ve dünyada başarıyla uygulanan evrensel modellere benzer olduğu sürece tarafların çatışmasına değil, uzlaşmalarına imkân verecektir.

KAYNAKLAR

- Akın, İ. (1966). *Temel Hak ve Özgürlükler*. İÜHF Yayınları, İstanbul. Cilt 32, Sayı 2-4, 474 – 486.
- Akşin S. (2006). *Jön Türkler ve İttihat ve Terakki*, İmge Kitabevi, Ankara.
- Akşin, S. (1980) *Jön Türkler ve İttihat ve Terakki*. Gerçek Yayınevi, İstanbul.
- Alkan, M. Ö. (1998). 1856-1945 İstanbul'da Sivil Toplum Kurumları-Toplumsal Örgütlenmesinin Gelişimi (Devlet-Toplum İlişkisi Açısından Bir Tarihçe Denemesi). *Tanzimattan Günümüze İstanbul'da Sivil Toplum Kuruluşları*. Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Altmış Dördüncü İnikad (1938). TBMM Zabıt Ceridesi. Devre 5, İçtima 3, Cilt 26. TBMM, Basımevi, Ankara. 332- 333
- Anayasa Mahkemesi Kararı (3 Kasım 1964). Karar no: 1964/66. 17 Mart 1965 tarih ve 11955 sayılı Resmi Gazete.
- Ankara'da Verilen Karar, Umumi Merkezin İçtimai Bitti. 12 Mart 1934 tarihli Akşam Gazetesi.
- Arskan, Z. (2010). Ağustos 1909 tarihli cemiyetler kanunu üzerinde meclis-i mebusan'da yapılan müzakereler ve cemiyetlerin yapılanmasında ittihat ve terakki örneği. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(11), 57-72.
- Ashford, N. (2009). *Özgür toplumun ilkeleri*. Liberte Yayınları, Ankara.
- Atabeyoğlu, C. (1991). *Türk spor tarihi ansiklopedisi*. Fotospor Yayınları, İstanbul.
- Aysal, N. (2006). Örgütlenmeden eyleme geçiş: 31 Mart Olayı. *Atatürk Yolu Dergisi*, 10(37), 15-53.
- Bağlaroğlu R. (1957). *Fenerbahçe Tarihi*. İstanbul Matbaası, İstanbul.
- Ballar, S. (1991). *Türk dernekler hukuku: yürürlükteki yasalar, gerekçeler, ilişkili hükümler, açıklamalar ve yorumlar ile uygulamalar, tebliğ ve yönetmelikler, ilgili yasalar, yargıtay, danıştay ve anayasa ile federal mahkeme kararları, konulara ilişkin örnekler*. Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul.
- Başaran K. (2011). BJK formasında darbeci general adı. 22 Temmuz 2011 tarihli Radikal Gazetesi.
- Belge, M. (1983). *Cumhuriyet dönemi Türkiye ansiklopedisi*. İletişim Yayınları, Ankara.
- Body-Gendrot, S. (1992). *Association*. Dictionnaire Constitutionnel, ed. Oliver Duhammel, Yves mény, Paris, PUF, s.52 – 54.
- Çağlar, K. B. (1936). *Sekizinci spor kongresi*. Açık Söz Dergisi.
- Çaha, Ö. (2007). *Devletten sivil topluma*. Plato Film Yayıncılık, İstanbul.
- Ertuğ, A. R. (1977). *Türkiye futbol tarihi: 1890-192*. Ankara Beden Terbiyesi Bölge Müdürlüğü Yayını, Ankara.
- Felek, B. (1976). Spora ait garip olaylar. *TMOK Dergisi*, İstanbul. 32/ 5-6.
- Fişek, K. (1980). *Devlet politikası ve toplumsal yapıyla ilişkileri açısından spor yönetimi Sünyada -Türkiye'de, SBF*. Basım Yayın Yüksekokulu Basımevi, Ankara.
- Fişek, K. (1983). *Türkiye'de spor, Cumhuriyet Dönemi Türkiye ansiklopedisi*, cilt: 8, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Fişek, K. (1985). *100 soruda Türkiye spor tarihi*. Gerçek Yayınevi. İstanbul.
- Görden, J. (2016). *Kanun yapma tekniği. türkiye barolar birliği konferans kitapçığı*. Konuşma tarihi: 27 – 28 Mart 2015. TBBK Yayınları, Ankara. 310.

Gözen, R. (2001). *Türk – Amerikan ilişkileri ve Türk demokrasisi: Realist Bağlantı*. Türkiye'nin Dış Politika Gündemi Kimlik, Demokrasi, Güvenlik. Liberte Yayınları, Ankara.

Gür R. (1942). *Beden Terbiyesi İşleri Karşısında Hukukçu*. Beden Terbiyesi ve Spor Yayınları, Ankara. 4/7-10.

Habermas, J. (2008). *Hukuk devleti ve demokrasi arasındaki içsel ilişki üzerine*. Adres Yayınları, Ankara.

Hanioglu M. Ş. (1986). *Bir siyasal örgüt olarak Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti ve "Jön Türklük"*. İletişim Yayınları, İstanbul.

Kayabaş, E. (2008). *Osmanlı Devleti'nde Tanzimat Döneminde cemiyetler hukukunun gelişimi*. Yayınlanmış Doktora tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, İstanbul.

Kırşan, N. (1938). Halkevlerinde Beden Terbiyesi, *Ülkü Dergisi*, Ankara. 12/68.

Kulüpler Birliği'nden Spor Kulüpleri Kanunu Teklifi'ne Tepki. 9 Nisan 2022 tarihli Cumhuriyet Gazetesi.

Lucrezi, F. (2016). Kanun Yapma Tekniği. Türkiye Barolar Birliği Konferans Kitapçığı. Konuşma tarihi: 27 – 28 Mart 2015. TBB Yayınları, Ankara. 310.

Madaş, E. (2020). İlk TBMM'de Edirne Milletvekilleri ve Faaliyetleri (1920-1923). *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 5(Spec. issue), 38-73.

Mardin, Ş. (1969). Power, civil society and culture in the Ottoman Empire. *Comparative Studies in Society and History*, 11(3), 258-281.

Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi (1982). 4 Kânunuevvel 1324 Tarihli Birinci İnıkattan 9 Şubat 1324 Tarihli Otuzüçüncü İnıkatta Kadar. Türkiye Büyük Millet Meclisi Basımevi, Ankara.

Milli Güvenlik Konseyi Kararı. Karar No: 76. 24 Nisan 1983 tarih ve 18027 sayılı Resmi Gazete.

Milli Güvenlik Konseyinin 7 Numaralı Bildirisi. 12 Eylül 1980 tarih ve 17103 sayılı Resmî Gazete.

Ortaylı, İ. (1979). *Türkiye İdare Tarihi*. TODAİE Yayını, Ankara.

Özçelik, P. K. (2011). 12 Eylül'ü Anlamak. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 66(01), 73-93.

Özsunay, E. (1982). *Medeni hukukumuzda tüzel kişiler*. İÜHF Yayınları, İstanbul.

Petek, H. (2002). *Profesyonel Futbolcu Sözleşmesi*. Yetkin Yayınları, Ankara.

Petrosiân, I. A. (1974). *Sovyet Gözüyle Jöntürkler* (Vol. 9). Bilgi Yayınevi, İstanbul.

San, H., Ünsi T., Var S. (1963). *Futbol Ansiklopedisi*, Ticaret Postası Matbaası, İstanbul.

Savaş, B. (2018). Atatürk'ün Tuttuğu Takım: Güneş Spor. *İndigo Dergisi*.

Somalı, V. (1978). *Beşiktaş Tarihi*. Be-Ka Basımevi, İstanbul.

Spor Hizmetleri Genel Müdürlüğü (19.06.2022). *Genel Müdürler*. Erişim adresi: <https://shgm.gsb.gov.tr/Sayfalar/188/110/OncekiDonemGenelMudurlerimiz>

Spor Yasası Görüşmesinde 'Şerefli Adam' Polemiği!. 22 Nisan 2022 tarihli Hürriyet Gazetesi.

Spor Yasası neleri getirecek? Rezan Epözdemir kamuoyunun merak ettiklerini açıkladı. 02 Nisan 2022 tarihli Habertürk Gazetesi. Erişim tarihi: 19.06.2022. Erişim adresi. <https://www.haberturk.com/spor-yasasi-neleri-getirecek-rezan-epozdemir-acikladi-3395881-spor>

Strenk, A. (1979). What price victory? The world of international sports and politics. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 445(1), 128-140.

T.C. İçişleri Bakanlığı Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü (19.06.2022). Derneklerin Faaliyet Alanlarına Göre Dağılımı. Erişim adresi: <https://www.siviltoplum.gov.tr/derneklerin-faaliyet-alanlarına-gore-dagilimi>

Tayga, Y. (1990). *Türk Spor Tarihine Genel Bakış*, GSGM Yayınları, Ankara. 87.

Tunaya, T. Z. (1984). *Türkiye'de Siyasal Partiler, İkinci Meşrutiyet Dönemi (1908-1918)*. Hürriyet Vakfı Yayınları, İstanbul.

Türkiye Büyük Millet Meclisi İçişleri Komisyonu Raporu (2004), TBMM Basımevi, Ankara.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanaklar. 16 Nisan 1986. 17. Dönem, 3. Yasama yılı.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanaklar. 22-23 Nisan 2022. 27. Dönem, 5. Yasama yılı.

Türkkan H. (2018). Osmanlı Devleti'nde Demokratikleşme ve Kanun-ı Esasi'nin Demokratik Hüviyeti, *Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi/ International Journal of Historical, Researches*, 3, ISSN: 2149-9535.

Yavuziğit, M. H. (1995). Dernekler ve demokrasi. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 50(01).

1961 Anayasası. 31 Mayıs 1961 tarih ve 10816 sayılı Resmi Gazete.

1982 Anayasası, 20 Ekim 1982 tarih ve 17844 sayılı Resmi Gazete.

2908 Sayılı Dernekler Kanunu. 7 Ekim 1983 tarih ve 18184 sayılı Resmî Gazete.

3289 Sayılı Beden Terbiyesi ve Spor Genel Müdürlüğünün Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun. 28 Mayıs 1986 tarih ve 19120 sayılı Resmi Gazete.

3512 Sayılı Cemiyetler Kanunu. 28 Haziran 1938 tarih ve 3959 sayılı Resmi Gazete.

3530 Sayılı Beden Terbiyesi Kanunu. 16 Temmuz 1938 tarih ve 3961 sayılı Resmî Gazete.

4721 Sayılı Türk Medeni Kanunu. 18 Şubat 2001 tarih ve 24607 sayılı Resmî Gazete.

5253 Sayılı Dernekler Kanunu. 4 Kasım 2004 tarih ve 25649 sayılı Resmi Gazete.

6222 Sayılı Sporda Şiddet ve Düzensizliğin Önlenmesine Dair Kanun. 14 Nisan 2011 tarih ve 27905 sayılı Resmi Gazete.

6761 Sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Hakkında Kanun. 27 Haziran 1956 tarihli ve 9346 sayılı Resmî Gazete.

7405 Sayılı Spor Kulüpleri ve Spor Federasyonları Kanunu. 26 Nisan 2022 tarih ve 31821 sayılı Resmi Gazete.